

Ersa-mordva kogud

Eesti Kirjandusmuuseumis

1927. aastal asutatud Eesti Rahvaluule Arhiivil (ERA) on Eesti Rahva Muuseumiga sarnased ülesanded, ta on Eesti rahvaluule keskarhiiv. Arhiivi ülesanne on mitteinstitutsionaalse vaimse kultuuri nähtuste võimalikult mitmekülgne jäädvustamine, säilitamine ja kogutu kättesaadavaks tegemine.

20. sajandi esimesel poolel ersa ja mokša materjali arhiivi jõudnud ei ole. Nõukogude perioodil jätkus ja laienes soome-ugri rahvaluule kogumine. Eri-list tähelepanu on pööratud helisalvestuste kogumisele rahvastelt, kellel ei olnud oma arhiive ega rahvakultuuri uurimiskeskusi (nt liivlased, vadjalased, vepslased, Volga-tagused mordvalased jne). Kadi Sarv kirjutab, et Nõukogude Eesti teadlastel avanes võimalus uurida ka kaugemaid sugulasrahvaid, samuti said Venemaal elavad hõimurahvaste esindajad võimaluse luua vahetuid kontakte Eestiga, et kopeerida oma folkloorikogusid või üle anda oma ainetikku siinsetesse arhiividesse. Pärast Teist maailmasõda nimetati arhiivid ümber osakondadeks ja nende katuseks kinnitati loodud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Riiklik Kirjandusmuuseum. Rahvaluulearhiiv hakkas kandma rahvaluule osakonna nimetust ja asutati uus käsikirjaline kogu RKM (Riiklik Kirjandusmuuseum), soome-ugri kogud kannavad nimetust RKM, Soome-Ugri ja sisaldavad kõigi soome-ugri rahvaste käsikirjalist materjali (Sarv 1998). Koites RKM, Soome-Ugri 2 leidub 778 lehekülge ja see sisaldab Paul Ariste kogutud vadja, vepsa, komi, ungari, isuri, soome ja mari rahvaluulet aastatest 1941–1964. Köide RKM, Soome-Ugri 5 sisaldab 476 lehekülge Viktor Danilovi kogutud mordva käsikirjalist materjali aastatest 1965–1968. 1990. aastaks oli heliarhiivis suurim teiste rahvaste salvestiste kogu pärit Mordvast. Rikkalik mordva fond on kujunenud tänu kahele entusiastile: Mihhail Tšuvašovile (Kuibõševi oblast, Šentala küla) ja Viktor Danilovile (Mordva Afonkino küla, Tšeremšani rajoon, Tatari ANSV) (Rüütel, Vissel 1980: 292).

Mordva rahvaluule lindistustest moodustavad enamiku laulud (kokku 2238 rahvalaulu), samas teiste žanride osatähtsus on väiksem. Kuna rahvaluule arhiivis paikneb üks täiuslikumaid mordva rahvalaulu kollekttsioone, korraldati 1970. aastate lõpus Tartus mordva üliõpilaste rahvaluule praktikumid, mille käigus litereeriti osaliselt ersa ja mokša rahvalaulud. Palju mari, udmurdi ja mordva laule on lindistanud Tartu Ülikooli üliõpilased ja aspirandid akadeemik Paul Ariste õhutusel. 1976. aastal organiseeris ENSV Heliloojate Liidu folkloorikomisjon muusikateadlaste konverentsi raames rahvamuusikakontserdi, kus esinesid erinevate soome-ugri rahvaste rahvalaulikud ja -muusikud (ersa koor

Tatari ANSV-st, mokša koor Mordva ANSV-st, handi lauljad Tjumeni oblastist, mari torupillimängija, isuri laulja). Pärast 1992. aastat on rahvaluule arhiivi fondidesse laekunud veel seitse tundi videosalvestusi udmurdi ja mordva (ersa ja mokša) lauludest (Sarv 1998). ERA kogudest võib leida ka üksikuid ersa tekste ning üksikuid ersa ja mokša laule, mis olid salvestatud erinevate soome-ugri hõimurahvaste kontsertide ajal.

Folkloristika osakond asutati 1947. aastal ning see tegeleb eesti ja teiste rahvaste kujundkõne, usundi, juttude ja multimeedia uurimisega, samuti elektrooniliste ajakirjade väljaandmise ja digitaalse arhiivi rajamisega.

Tänuväärne, et Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond on akadeemik Mare Kõiva eestvedamisel teinud tihedat koostööd mordva folkloristidega ülemaailmselt, tänu sellele on tõlgitud teadusartikleid ja raamatuid.

Eesti Kirjandusmuuseumil on olemas ka soome-ugri rahvaste veebilehekül, kuhu on koondatud info ilmunud raamatutest, artiklitest ja muud mordva pärimusega seotud materjalid. Need on näiteks põhjalikud uurimusartiklid: Heno Sarvelt “Mordva küla paiknemine loodusmaastikus”, Kadi Sarve artikkel “Rõivastuse sõnavarast”, Ellen Niit kirjutas “Mordva toitudest”, Marika Mikkor “Sünni- ja matusekombestikust”, Mall Hiiemäe “Mordva rahvakalendrist”, Nikolai Mokšin ja Tatjana Devjatkina “Mordva mütoloogiast” jne (vt <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/>). Viimaste aastate jooksul on kodulehte uuendatud ja sinna on lisatud eesti-ersa sõnaraamat (vt <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/raamatud/>), Eestis ilmunud raamatud uute teadusuuringute kohta ning samuti Eesti-Mordva diasporaa materjali fotode ja elektroonilise mängu “*Erjamo*” (elu, <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/eryamo/>) näitel ning erinevad helifailid (sh Viktor Daniloovi ja Mihhail Tšuvašovi poolt salvestatud materjalidest) litereerimiseks ersa ja mokša pärimuse huvilistele (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/helipalad/>).